

Ziemowit Szczerek
**Přijde Mordor a sežere nás
aneb Tajná historie Slovanů**

Větrné mlýny

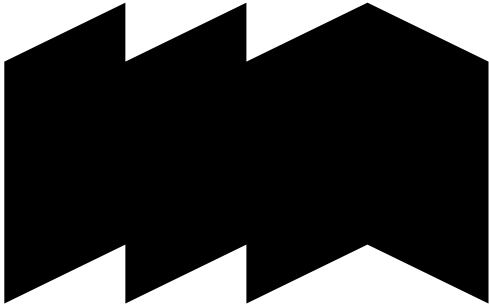

Ziemowit Szczerek, narozen 1978 v Radomi, spisovatel, novinář a překladatel zabývající se problematikou regionalismu ve střední a východní Evropě. Vystudoval práva a politologii. Píše prózu, je fanouškem moderních dějin střední Evropy a gonzo žurnalistiky. Jeho knihy *Přijde Mordor a sežere nás aneb Tajná historie Slovanů* (2013) a *Tetování s tryzubem* (2015) byly nominovány na prestižní polskou literární cenu Nike. Autor mnoha rozhovorů, reportáží a povídek. Spolupracuje mimo jiné s časopisy *Polityka* a *Nowa Europa Wschodnia*. Do polštiny přeložil esej Huntera S. Thompsona *The Kentucky Derby is Decadent and Depraved*. Žije v Krakově.

Větrné mlýny

Ziemowit Szczerek
Přijde Mordor a sežere nás
aneb Tajná historie Slovanů

Ziemowit Szczerek
**Přijde Mordor a sežere nás
aneb Tajná historie Slovanů**

Kniha vychází s podporou
Ministerstva kultury České republiky
a Nadace Český literární fond.

© Ziemowit Szczerek, 2017
Translation © Michal Lebduška, 2017
Photo © David Konečný, 2017
© Větrné mlýny, 2017

ISBN 978-80-7443-250-7 (papírová kniha)
ISBN 978-80-7443-268-2 (eBook)

Překlad Michal Lebduška

*Omlouvám se vám, pánové,
strašně se vám omlouvám.
To se nemělo stát.*

Józef Piłsudski Ukrajincům, které podrazilo Polsko
Internální tábor v Szczypiorně 15. května 1921

1 — Ó jé

Celník v čepici jako víko od kanálu se koukal na můj pas.

„Lukáš Ponczyński,“ přečetl.

„No jo,“ řekl jsem mu, „nic s tím nenadělám.“

„Drogy nemáš?“ zeptal se polsky, divně, bez přízvuku, a ten chybějící přízvuk neseděl k jeho špatně padnoucí uniformě, k té jeho čepici o průměru cyklistického kola, ke které ostatně neseděl ani připnutý tryzub¹, protože tryzub sedí k čepici rakouského vzoru, a ne k téhle sovětské pánvi.

„Proč?“ zeptal jsem se a civěl na tu čepici. „Drogy? A proč?“

Usmál se a na chvíli tím úsměškem připomínal Eugeniusze Boda² z předválečných plakátů. Orazítkoval mi pas. „A proč na Ukrajinu?“ zeptal se ještě Bodo.

„Hledat kosti předků,“ odpověděl jsem, i když jsem zrovna moc předků na Ukrajině neměl. Celník se rozesmál.

„Běž,“ řekl a posunul po desce, ze které se loupal lak, pas na moji stranu, „hledej.“

Minibusům se tu říkalo „maršrutky“. To mi řekl Havran, který byl na Ukrajině už dřív. Teď jsme šli ve dvou přes zaprášený nerovný plácek. Rozhlížel jsem se. Poprvé jsem viděl ten postsovětský prostor. Svět, který jsem si doteď mohl jenom představovat, získával tvar, a to jaký. Nějací chlápci po něm chodili v kostkovaných papučích. Ježíš namalovaný na stěně kostela byl tmavý jako Kavkazan. Od plechových kopulí se odráželo slunce, které oslepovalo oči.

Civěl jsem kradmo na ruský frajery v černých kalhotách a teniskách. Poprvé jsem je viděl v jejich přirozeném prostředí. Frajeři vyzařovali klid banditů, ale bylo vidět, že stačí vteřina, jeden impuls, půl impulsu, aby je to nakoplo. Cítil jsem to. Stáli, plivali si pod nohy, o něčem se polohlasně bavili a stříleli kolem sebe očima.

A maršrutky byly staré mercedesy sprintery, fiaty ducata nebo volkswageny transporter. Byly jako tažní volí: velké, zaprášené a rozplácené od neustálého přetížení. Některé měly na boku německé nápisy: tuhle KREUZBERG KEBAB MUSTAFA, támhle WURST UND SCHINKEN GmbH. Vypadaly jako prodané do otroctví. Musely zapomenout na svůj šťastný život na Západě, na rovné silnice a automatické myčky, na garáže a vysávání čalounění jemnýma rukama. Tady byly zapřaženy do pomalé práce ve špíně a dřely až do smrti. Osud otroků. Jejich kovové kosti měly na věky zapadnout do toho bláta a nikdy ani nic nezúrodit. Mercedesy sprintery a volkswageny transporter už nikdy neměly spatřit vypucovaný

Vaterland, alles ist verloren, alles ist kaputt. A teď stály kaput v tom žlutém vedru, které zalévalo západní konec Ukrajiny.

Karosérie naší maršrutky, na jejíž palubní desce ležel karton s nápisem *Lviv*, byla rozpálená jako plotna ve staré kuchyni. Nedalo se jí dotknout. Nasával jsem do sebe tu novou realitu, která byla ve vedru hustá jako puding.

Hodili jsme batohy do kufru a sedli jsme si. V rozpáleném, ještě prázdném vnitřku tančila smítka prachu. Smrdělo to tam koženkou, olejem a benzínem. Byl to příjemný zápach.

Řidič měl zeleně potetované paže. Byl tam nějaký žralok, nějaká mořská panna. Díval jsem se, jestli tam nemá Lenina, ale neměl. Ale naštěstí tam byla aspoň hvězda. Nehýbal se, dokud celou maršrutku od stěny ke stěně a od podlahy ke stropu nezaplnilo růžové lidské tělo oblečené do seprané bavlny. Teprve potom se mu pohnuly svaly pod těma zelenýma kérékama. Zařadil jedničku a maršrutka vyrazila. Chvíli to vypadalo, že ten aspoň pětkrát přetížený minibus se rozplácne jak široký, tak dlouhý na unavený asfalt, ale po chvíli chytil dech a zázračně se vyvalil z plácku na silnici.

Bylo horko a dusno, ale nedovolili otevřít okna. Když jsem to zkoušel, tak na mě hned začalo pŕl maršrutky vrískat, abych zavřel, protože na ně všechny táhne a umřou. Křičeli na mě bábušky, křičeli na mě mladý frajeři

se špičatýma botama, křičely holky, které měly na krku pověšené mobily, ze kterých letělo bzučící ruské disco.

„Nech to bejt,“ řekl Havran s lhostejným výrazem znalce tématu, „nijak ti to nepomůže. Tady se vokna votvírat nesměj. V autobusech, vlcích. Nesměj a tečka. Je to zakázaný. U nás se mlíkem nezapíjí maso a vodou ovoce a tady se při jízdě nevotvíraj vokna. Sedni si na prdel a respektuj to.“

Ano, Havran už byl na Ukrajině dřív, a proto teď dělal mudrce-průvodce.

Vrátil se z té Ukrajiny jako traper z divokých hor a tak dlouho vyprávěl v Krakově o zázracích a výstřednostech Východu, že jsem se s ním vybral — uvidět to na vlastní oči. A tak jsem tady.

Za špinavými závěsy se táhla Halič. Teď už ukrajinská, ne polská. A všechno to vypadalo, jako kdybych vjel na území alternativních dějin své země. Ve skutečnosti to tak vlastně bylo.

A potom jsme vjeli do Lvova.

To město by nemělo existovat — myslel jsem si, když jsem se díval přes okno. Polský mýtus jeho ztráty je tak silný, že by nemělo existovat. Ale ono si v klidu stálo, a navíc drze vypadalo víceméně tak jako před svojí regionální apokalypsou...

Hned když jsme vysedli z maršrutky na lvovské zemi, le-
těl Havran do lékárny koupit ten legendární nápoj Vigor,
o kterém jsem toho od něj už tolik slyšel.

„Ten vigor,“ říkal Havran, „to je formálně lék, a proto
se dá koupit jenom v lékarně. Nevím, na co je to lék, na
něco, výtažek z dvanácti bylin, dvanácti ukrajinských
bojovníků, men, a funguje jako baltskej čaj z Pelevina,
kokain s vodkou. Všichni Poláci, který jezdějí do Lvova,
to tu pijou.“

Sedli jsme si na nějakým příšerným hřišti plným
vajglů, rozbitých lahví. Hned vedle stál pomník Stepana
Bandery. Bandera byl v kravatě a v rozevlátém rozep-
nutém trenčkotu a tvářil se tak, jako kdyby stál na za-
stávce tramvaje a vzpomněl si, že zapomněl vypnout
žehličku. Byl zoufale gigantický a tím, jak byl přerostlý
a ztracený, budil hlavně soucit.

Sedli jsme si a Havran smíchal vigor s kvasem. Pili
jsme a dívali se, jak po náměstíčku pomalu chodí lidé.
Dokonale ladili s okolím. Stejně jako ono sotva sbírali
vlastní tvary dohromady.

No ale vigor fakticky fungoval. Pil jsem ho a — fak-
ticky — jsem cítil, jak do mých žil vstupuje síla, moc
a euforie, kterou jsem necítil už hodně, hodně dávno.

A čím víc jsem pil, tím víc se mi tu líbilo. Protože tu
všechno bylo hrozně hustý. Krutopřísný.

Sovětská auta se řítily po těch monstrózních dírách jako
magoři a ztrácela různé zrezivělé části. Jako živé mrtvoly

ve filmech o zombie apokalypse. Ze stěn starých domů trčely komíny od kamen. Na střechách rostly stromky. Na trávě, někde na Žovkevském předměstí, ležela stará babička. Přiběhli jsme, abychom jí pomohli, a ucítili jsme z ní strašný smrad alkoholu. Snažili jsme se ji postavit na nohy, ale babička naši pomoc nepotřebovala. Ležela si na slunci, z dechu jí táhl alkohol a bylo jí na světě dobře jako Dionýsovi povalujícímu se před sudem. Mírným hlasem nám řekla, abysme šli do prdele, a tak jsme ji nakonec nechali na tom trávníku a šli se sami opíjet. Všim, čím se dalo.

Vedro se valilo z nebe a prodavačky, které vycházely z obchodů na cigaretu, se krčily v maličkých kouscích stínů, které vrhaly okraje střech. Úplně jako kdyby se schovávaly před deštěm. Ulice vypadala, jako by svět posledních sto let jenom stárl. Opotřebovával se. A nic víc. Dlažební kostky na ulicích se rozjížděly do stran a klesaly do bláta. Chodníky připomínaly pádící bystřinu ztuhlou v betonu. Místy zely otevřené kanály. Domy přetékal stářím, špínou a devastací.

Nechápal jsem, proč se tu cítím tak dobře.

Po náměstí se procházeli starší Poláci: místní i turisté. Na první pohled se dalo poznat, kdo je kdo. Turisté se pomalu courali, se zanícenými výrazy ve tváři, trochu vážným krokem a polohlasem naříkali. Nahlas se ale asi báli. Stěžovali si, že je všechno rozjebaný, že zničený, že

UPA, že Bandera. Ječeli, že Jalta a Stalin. Mleli, že Szczepcio a Tońcio³.

Místní Poláci se zase rychle motali, stříleli očima na všechny strany jako lidé větrící kšeft. Bezchybně z davu vytahovali turisty z Polska, přicházeli k nim a ptali se, jestli nepotřebují pronajmout byt nebo si koupit plánek s polskými názvy ulic. Aby je nalákali, přihazovali pár slov o zlých Ukrajincích a slávě dávné Rzeczpospolity.

A ti Poláci z Polska se chytali na ten švindl Poláků z Ukrajiny jak mladé rybky. Stačilo, aby přišel takový lvovský Polák, povypprávěl o předválečném Lvově, zanoval *V deštivý a ponurý den*, řekl: „Czujcie si jak u siebi w domu, bo to i wasze miasto, ta joj“⁴, a Poláci z Polska už byli celí v slzách, roztáli, byli celí naměkko, jako kdyby je srazilo auto, už fňukali, už jim teklo z nosu, už vytahovali peněženky, kupovali plánky, průvodce, pronajímali si byty.

A přesně takový lvovský Polák k nám přišel. Jmenoval se Jurij. Ačkoliv mluvil průměrně polsky, přísahal, že je Polák z masa a krve. To na nás ale dojem nedělalo, protože poslední věc, kterou jsme tenkrát ve Lvově hledali, byla polskost.

„Dobře, že Lvov neni polskej,“ říkal jsem akorát Havranovi v povigorovém proudu slov. „Co by to bylo za fun přijet do polskýho Lvova. To je, jako kdybys jel do Poznane. Nebo do Vratislavi. A takhle — no prosím. Co

se tady všechno děje. No ne, starej. Podívej se. Hustý. Krutopřísný. Men.“

A lokl jsem si vigoru, po němž už svět nebyl tím, čím byl.

No ale přišel ten Jurij. S knírem pod nosem, smutnýma očima a s mapou Lvova na prodej. A říkal, že má levné bydlení. Mapu jsme nechtěli, ale nějaký nocleh by se hodil, zhodnotil situaci Havran a těžko se s ním dalo nesouhlasit, protože večer se pomalu blížil, byli jsme už pěkně pod parou, ale spíš bez plánů. Zeptali jsme se Jurije, kde má ten byt, na což odpověděl, že kousek, že klídek.

„Dobře,“ řekl Havran, „tak shodíme batohy a budeme mít kde chrápat. No a víš,“ ztišil hlas a spiklenecky se na mě podíval, „máme místního. Chápeš.“

Pokýval jsem hlavou, že ano. Ale potom, co jsem se zamyslel, řekl jsem, že ne.

„No,“ povzdychl si Havran, jako kdyby se bavil s idiotem, „máme místního, s kterým můžeme chlastat. Co je to za Ukrajinu, co je to za hardcore bez pití s místními, men. U Rusáků se musíš s Rusákama napít. Jinak to nejde.“

„Ale dyť říká, že je to Polák.“

„Jakej to je, kurva, Polák,“ odpověděl Havran. „A i kdyby to byl Polák, tak je to stejně Rusák. Dovedeš si to představit — bydlet tu celý život a nebejt Rusák?“

„Jdeme, jdeme,“ netrpělivě říkal pan Jurij a podivně nejistě se rozhlížel kolem.

Blízko to však nebylo. Šli jsme podél tramvajových kolejí, které vyhrézávaly z dlažby jako vyrvané žíly na rukou, a potom jsme uhnuli doprava, do průsmyku mezi trpasličími domy.

A vešli jsme do jiného světa.

„Kde to sme?“ zeptal se Havran a rozhlížel se kolem s očima jako dvacetikoruny.

„Zamarstyniv,“ odpověděl Polák Jura. „Vlastně Zamarstynov,“ opravil se.

„Ynov, ynov, ne yniv,“ poplácal Havrana po zádech.

To okolí nevypadalo jako nic, co jsem do té doby viděl. Byla to čtvrť, která dokazovala, že lidská obydlí se mohou sama rozrůstat a šířit jako lesy, jako plevel. Stačí je neplít. Že to, co vytváří člověk, se nijak neliší od přírody a stejně jako les obrůstá křovím, mechem, jmelím, tak tady všechny domy obrostly nějakýma boudama, nějakýma papundeklovýma deskama, dokonce i kusama billboardů, který byly montovaný místo stěn a střech přístřešků. Ta realita se vytvářela sama, bez plánu, a řídila se jenom vlastní vnitřní potřebou a možnostma jejího splnění. Forma a estetika byly odhozený jako absolutně druhořadý záležitosti. Jako zbytečný luxus.

No a všechno to se rochnilo v zelené koupeli s pěnou. Stromy a křoví řádily jako posedlé. Hordy trávy najížděly na všechno, co jim stálo v cestě, a nepřiroda se svobodně slévala s přírodou: chomáče kabelů visely jako liány, haldy rezavějšího železa a vlastně všechno ležící

bez ladu a skladu na dvorech připomínalo něco organického, co za chvíli začne vypouštět šlahouny a větve.

Přítom veškerá společná část — veřejný prostor — zkrátka neexistovala. Silnice tu nebyla, protože tomu rozježděnému dřavému prostoru se dalo těžko říkat silnice. A to už vůbec nemluvím o takovém přepychu, jako jsou chodníky.

A do toho všeho to v tom všem bordelu strašně vonělo čerstvě praženou kávou.

„Kavozavod,“ řekl Jurij, když si všiml, že krčíme nosy jako králíci, a ukázal na cihlovou budovu stojící za řadou domů. „Tam vyrábí kávu.“

Doma u Jurije bydlela jeho žena — věčně uražená paní s nosem ořezaným jako tužka. A starí rodiče: dědeček šťastný jako pes a roztomilá babička. Sám dům připomínal několik domků ze zahrádkářské kolonie sesunutých dohromady a spojených do jednoho organismu. Každý pokoj byl z úplně jiného světa. Nejúčvatnější byly pokusy ten beztvar ozdobit. Záhonky na dvorku byly ohrazené pseudozídka z úlomků cihel položených na trávě a ta pseudozídka byla s celou vážností nabarvená bílou barvou. Na stěnách visely sádrové štuky, které musely kdysi spadnout z nějakého domu.

S dědečkem a babičkou se nedalo bavit. Na všechny otázky odpovídali například: „Ježíš Kristus král Polska, aleluja, aleluja, amen“ nebo „Kdo jsi? Polák malý, bolševika hoň, hoň, hoň“. Budili dojem, jako kdyby úplně nechápali, co říkají.

Shodili jsme batohy v pokoji, který vypadal jako kajuta na nějaké kocábce, zaplatili jsme Jurijovi a vyšli na dvůr.

„Tak jak?“ zeptal se Havran s úsměvem přes půl tváře a ještě nezapálenou cigaretou v ústech.

„No,“ musel jsem uznat, „dobrý.“

Sedli jsme si ke stolku postavenému pod třešni. Byl přikrytý plastovým ubrusem přišpendleným k desce, aby jej to neodfouklo. Podal jsem Havranovi oheň. Babička přišla se dvěma čaji. Vyšel i dědeček. Vyndal cigaretu a zapálil si ji sirkou.

Havran zakašlal.

„Prošu pana,“ protahoval s východním přízvukem a díval se na dědu, „gdě by tu možna kupit vodku?“

Vyprskl jsem smíchy. Děda vycenil zuby a odpověděl lámanou polštinou: „Ještě Polsko nezhyňulo, dej nám, Bože, zdraví.“

„Má alzheimera,“ vysvětlil nám pan Jura, který se objevil ve dveřích. „Jdete, pánové, ještě do města, poguljať? Za chvíli už bude tma.“

„A... e...“, nevzdával se Havran. „A co takhle nějakýho panáka? Nějakýho na cestu?“

„Jakýho?“ předstíral pan Jura, že nerozumí, protože bylo vidět, že není zrovna dvakrát naladěný na myšlenku dát si panáka.

„No, mohli bysme,“ naznačil Havran gesto, jak do sebe hází panáka, „se něčeho napít?“

Pan Jura se na Havrana podíval s chladným výrazem, potom na mě, povzdechl si a šel dovnitř. Vrátil se s vodkou a dvěma panáky. Nalil nám.

„A vy?“ zeptal se evidentně rozčarovaný Havran.

„Já nepiju,“ odpověděl pan Jurij.

Vypili jsme je mlčky, poděkovali jsme a vyšli ven.

Havran se cítil podvedený.

„Co je to za dům u Rusáka, kterej nepije,“ vrčel. „Moh to říct hned na začátku, to bysme si našli někoho jinýho! Do hajzlu...“

„No,“ odpověděl jsem dost bezmyšlenkovitě a rozhlížel se po okolí, „podívej se. Táhle je krám. Pojď, koupíme si nějakýho lahváče.“

Bylo to něco lepšího než lahváč. Jmenovalo se to *Džintonik* a prodávalo se to v malých lahvích po 0,33l. Žena za pultem používala počítadlo. Koupili jsme si ještě — čistě ze zvědavosti — několik balení sušených ančoviček a vyšli jsme ven do večera vonícího kávou. Ve dveřích nás minul voják jednotek ministerstva vnitra. Byl vysoký jako maják. Měl černý baret a gigantické tuhé nárameníky, které mu trčely daleko za ramena. Díval se na nás zvědavě, jako bychom byli nový, neznámý druh člověka.

Stejně se na nás dívala paní průvodčí v tramvaji. Vrtěla se na plastové sedačce v modrém plášti, domácích pantoflích, s rolí lístků pověšenou na krku, a nenápadně nás sledovala. A my jsme sledovali ji.

A znovu jsme byli na lvovském náměstí, s tím rozdílem, že už se začalo stmívat. Motali jsme se zruinovanými uličkami, popíjeli jsme džintonik na střídačku s vigorem a už nám totálně třeštily hlavy.

Byli jsme zrovna v nejlepším před arménskou katedrálou, když k nám přišla na růžovo naondulovaná baba, polsky pochválila Pána Ježíše a zeptala se, jestli nehledáme nocleh, protože kdyby něco, tak ho má.

„Už máme,“ řekl Havran, „děkujeme.“

„A u koho?“ zeptala se a mhouřila oči.

„U nějakýho Jurije,“ odpověděl Havran.

„A kde?“ naléhala baba. „Jurij, Jurij,“ zamýšlela se.

„Na Zamarstynově. Na Květové. Teda Kvitové. Teda Květové. Teda, no.“

„Cože to!“ vykřikla baba, když se domyslila, o kterého Jurije jde. „U toho zloděje!“

„Ee,“ řekl Havran, „moc po nás nechtěl. Ale nechtěl se napít vodky...“ postěžoval si.

„Ale on není Polák! Jenom to předstírá!“ mávala rukama baba, „on je nekoncesovaný, falešný Polák a snaží se tím oklamat polské turisty.“

„Smůla,“ zamumlal jsem. „Co se dá dělat.“

„Odejít od něj!“ řekla rozhodně. Vypadala jako stereotypní Ruska, zlaté zuby, růž na suchých tvářích. Ruska, kterou někdo špatně dabuje do polštiny. „Jít přespat ke skutečným Polákům! Poláci k Polákům!“

„No, tak příště,“ řekl Havran, „určitě. Poláci k Polákům a tak dál. Ale teď promiňte...“

„My tady máme takové sdružení,“ píchla mě bolestivě na solar. „Sdružení polských majitelů polských bytů k pronájmu polským turistům přijíždějícím na lvovskou zemi, ve zkratce ESPÉEMPÉBÉKÁPÉPÉTÉPÉENELZET, zopakujte to, zapamatujte si...“

„Popokatepetl,“ zopakoval jsem poslušně.

„Ano, a jenom my jsme koncesovaná polská organizace, která má monopol na pronajímání bytů patřících Polákům polským turistům...“

„A kdo vydává koncesi?“ zajímal se Havran. Baba ho ignorovala.

„Nahlašte prosím každý případ zneužití a vůbec, no, každý případ, kdy ze sebe Nepolák dělá Poláka, a nejlepší bude jet k tomu Jurijovi už teď, vzít si bagáž, a, vážení, já tady mám takový pěkný byt kousíček odsud na Doro... Sykstuské⁵, tak pojedte, pajeďem...“

„Děkujeme, děkujeme, Bůh vám žehnej, paní, až se znovu přijedeme podívat na město Lvov, semper fidelis⁶, lis vitalis,“ vymlouval se Havran, klaněl se až k zemi a couval jako rak. Rychle jsem pochopil jeho taktiku a začal jsem dělat to co on. Museli jsme vypadat divně, když jsme se klaněli před naondulovanou fúrií s pazourama jako ježibaba, protože lidé se zastavovali na ulici a dívali se, co z toho bude — možná nějaké pouliční divadlo? Ale my jsme se otočili a šli jsme dál. Arménskou ulicí.

Po desáté už město zavíralo. Tak to tehdy, v dva tisíce druhém roce, bylo. V deset končil život a Lvov, ostatně podobně jako v té době Varšava, se měnil v ložnici. Pořádne nalití jsme se ploužili uličkami a hledali jsme cokoliv, co by bylo otevřené a prodalo nám promile.

Konečně, někde v okolí ulice Lesji Ukrajinky, jsme uslyšeli známé zvuky. Velmi známé. Byl to *Bál u veteránů*. Hospoda byla v přízemí a přes okno byli vidět muzikanti: vypadali jako opravdoví Baťaři⁷ — kostkované čepice, saka, šátky kolem krku, všechno měli. Vešli jsme dovnitř. Sedli jsme si ke stolku a vokalista — vysušený děda, který vypadal tak, že by se Himilsbach⁸ znepokojil, kdyby ho viděl — zachraptěl: „Opivnoči si z’javly jakis dva cyvili. Mordy podrapani, kosty jak badylja.“⁹

„Ty,“ řekl konsternovaný Havran.

„No vlasně,“ odpověděl jsem a pozorně poslouchal.

„Nic nikomu ne vpoivily, tilky mordy byly...“¹⁰ zpíval děda.

„A kurva,“ řekl Havran zamyšleně.

„No,“ odpověděl jsem.

„Pivo, nebo vodku?“ zeptal se číšník.

„Vodku,“ řekli jsme oba najednou.

„A šo,“ řekl číšník, pozorně se na nás díval a usmíval se pod strašně číšnické vousy, „vy dumali šo sered baťariv Ukrajinciv ne bulo, čy šo?“¹¹

„Sám si nebulo čyšo,“ zamumlal pod nosem Havran, když číšník odcházel s objednávkou.

2 — Sebevražda Bruna Schulze

Teoreticky jsme jeli do Drohobyče hledat Schulze, ale ve skutečnosti jsme hledali Východ. Tu východní, post-sovětskou exotiku. Ruskost.

Řidič maršrutky vypadal jako magor. Byl to kus čůráka a vrčel na nás všechny kolem. Na mě a na Havrana taky.

Jedno oko měl zelené a druhé modré. Všiml jsem si toho, když jsem mu platil za lístek a když jsem mu na palubní desku házel dva modré Jaroslavy Moudré¹². Díval se na mě tím svým výrazem šilence a věděl jsem, že to bude drsný. A taky bylo, protože magor se řítil prostředkem silnice, přesně uprostřed místa, kde měl být namalovaný dělicí pás (ale nebyl), a ničeho se nebál. Havran, viděl jsem, že se taky trochu bojí, se tvářil jako že ne, že nemá strach, není to jeho premiéra, už je Východem ostřílený.

Magor celou dobu někoho předjížděl. Vypadalo to, jako kdyby to bylo jeho životním cílem. Předjet za život co nejvíc aut. O milimetry se vyhýbal čelním nárazům,

ale pořád polykal auto za autem, celý ten rozpadající se postsovětský silniční cirkus. To, co se dělo na silnici, byla totiž slavnost živých mrtvol. Chcípající žiguli, polo-mrtvé záporožce, žijící už snad jenom za pomoci nějaké magie, volhy, které kňučely o milosrdnou smrt, o konec trápení.

Bylo poledne a vedro, pole se táhla až na horizont a vypadalo to, jako kdyby všechno hořelo zelení.

„Nezdá se ti, že horizont je jakoby dál než u nás?“ zeptal jsem se Havrana trochu zasněně.

„Ne,“ zabručel Havran a ani se nepodíval okénkem ven. Byl našťvaný. Díval se na fotky ve foťáku. Udělal je včera večer a dneska ráno ve Lvově. Byly na nich hlavně bordel, zkáza a destrukce. Velmi malebné. A různé zajímavosti: anglické menu z lvovské restaurace, na kterém bylo kuřecí stehno přeložené jako *chicken foot* a kuře po čínsku jako *chicken on People's Republic of China*. Nebo chlápek na ulici převlečený za prase, který propagoval nějaké řeznictví, jehož majitel si vzal příliš silně k srdci pravidla západního marketingu. No a nenápadně vyfocený milicioněr, který chcal na kolo svého auta značky Lada Samara na jedné z nevyasfaltovaných uliček na Zamarstynově. Teda — Havran si myslel, že ho fotí nenápadně. Milicioněr — mladý cucák, který vypadal, jako kdyby právě skončil základní školu, si toho totiž všiml a začal na Havrana křičet. Zapojil jsem se, takže začal rvát i na mě. Chtěl naše pasy, které jsme mu

nedali — když totiž dáš cucákovi doklady, tak je potom musíš vykoupit za těžký prachy. A bylo evidentní, že mu jde přesně o prachy. O co taky jiného? Chtěl sto dolarů za urážku veřejného činitele. Havran se mu vysmál do tváře. Milicionář do něho dost nečekaně strčil a chytil ho za ruce. Než stačil zareagovat, tak už stál zkoprnělý Havran tváří k plotu, s rukama opřenýma o plaňky a nohama doširoka a mladej mu prohledával kapsy. V Havranových maskáčích našel provázek, přesunul jej vedle, a potom — nožík. Frajerskej, švýcarskej, kterej měl snad padesát čepelí: na ryby, na maso, na konzervy, k tomu ještě nějaké šperháky, byla tam dokonce i baterka, chyběla snad jenom vrtačka. Cucák si s ním chvíli pohrával a potom Havranovi strčil nůž pod nos a řekl mu, že je to chladná zbraň a to je vážný zločin, protože taková zbraň se na Ukrajinu nesmí převážet, a že to pro nás skončí vězením.

„Dobře, kolego,“ řekl Havran polsky, „neser, kolik?“

„Sto,“ řekl cucák a soustředil se jakoby na otevírání a zavírání nože. Havran sáhl po peněžence a vyndal sto hřiven. Cucák se rozesmál.

„Dolarů. Říkal jsem přece.“

„To ses posral, ne?“ zavrčel Havran.

„Kolik dáš?“ smlouval milicionář.

„Můžu ti dát pět.“

„Davaj pas.“

„Deset.“

„Pas davaj.“

„Tak kolik?“

„Sedmdesát.“

„Poslouchej,“ Havran se snažil zachránit si zbytky důstojnosti, a proto na něho vrčel jako pes, „můžu ti dát maximálně dvacet a ani, kurva, cent víc.“

Cucák přimhouřil oči, světlemodré jako sukně Nej-světější Panny Marie.

„Dobře,“ řekl, „davaj dvacet.“

Havran vytáhl dvě desítky z vnitřní kapsy kalhot. Musel je mít připravené na podobné příležitosti. Cucák přikryl dlaní jeho dlaň a prachy, jako na Houdiniho před-stavení, zmizely.

„Davaj nůž,“ Havran natáhl ruku. Cucák mu strčil pod nos zavřený nožík.

„Konfiskát,“ řekl, „je to moc nebezpečný nástroj.“ Schoval nožík do kapsy, přistoupil ke své ladě samaře, kýval se přitom jako kovboj, vlezl do ní a odjel. Na fotku zapomněl. Anebo mu byla od začátku u prdele. Havran za ním vypustil takovou sprchu nadávek, že až baby ze sousedních domů vyšly na verandy.

No a teď se Havran cítil ponížený a naštvaný.

Na drohobyčském nádraží prodávaly smutné bábušky, co se dalo. Nějaké balónky, nože, ručníky. Postupně se zba-vovaly všeho, co se jim za život podařilo nahromadit, tak, aby ještě doklepaly těch několik let. Nikdo nic nekupoval, protože jejich životy nikdo nepotřeboval. Každý měl dost vlastních problémů s nalezením smyslu toho svého.

Chlápci v nádražní hospodě shodně tvrdili, že za Sazuju bylo líp a člověk by musel být slepý, aby — sice neochotně — nechápal, že měli pravdu.

„Jde o to,“ vysvětloval chlápek s účesem à la sedmdesátá léta, který vypadal jako Kazimierz Deyna¹³, „že do komunismu se pustili ti, kteří neměli. To znamená — Moskalové¹⁴. Na co šáhnou, to zkurvej,“ tvrdil a pil svoje pivo s klidem, který divně neseděl do tý rozesraný apokalypsy, která panovala všude kolem.

Ten jeho klid mohl připomínat jenom ticho před bouří a vypadalo to, že chlápek za chvíli vyndá zpod stolu pépéeš a rozstřílí celou tu hospůdku na cucky. Že prostě rozjebe všechno kolem: bar, barmana, těch několik lahví, které stály na policích, malou televizi na ledniče, hosty, včetně nás samozřejmě. Ale nejenom to, na rozjebání tu byl ještě tlustoch s krkem jako sádlo, který si drbal koule klíčky od auta, nějaký nevýrazný dědek, který mohl být v minulosti kýmkoliv — od žulíka¹⁵ po generála, několik různých mladých nakrátko ostříhaných frajerů, kteří se tvářili jako šelmy. Něco tu viselo ve vzduchu, nějaké napětí, jako kdyby se za chvíli mělo začít něco dít — a Deyna byl v tom všem nějak moc klidný. Proto působil jako spoušť, která za chvíli vystřelí.

„Kdyby se do komunismu pustili Němci, nebo ještě líp Švédi,“ pokračoval Deyna, „tak by celej svět vypadal jinak. Všichni by pochopili, že je to ten nejlepší systém, kterej existuje. Protože,“ Deyna začal ohýbat prsty, „máš práci, máš dům, máš klidnou hlavu, máš dovolenou, máš

všechno. Akorát,“ přestal ohýbat a sklepnul popel z cigarety, kterou vzal z popelníku, „se do toho pustili kacapové¹⁶. A zkurvili to jako všechno. Zkurvit takovou hezkou myšlenku!“ smutně si povzdechl a spojil tak svoji haličskou prozápadnost se skutečností, od které se prostě nemohl odstříhnout: že za Sajuzu bylo líp.

Dopili jsme pivo a začali jsme se sbírat k odchodu. Nechtěli jsme, aby ta energie, která tady unikala jako plyn ze sporáku, nevybouchla, když jsme byli uvnitř.

„Pleteš se, Bohdane,“ řekl mezitím nevýrazný dědek, který típal cigaretu do velkého těžkého popelníku, kterým by se v klidu dalo někomu rozbít lebku. „Kdyby Němci nebo Francouzi dělali světovej komunismus, tak bysme zase vůči nim museli mít komplexy. A v Sajuzu měli Moskalové komplexy vůči nám, protože u nás to bylo vždycky kulturnější než u nich.“

„A u Estonců víc než u vás. Čůráka vám všem do huby zasraný banderovci,“ řekl nahlas ruský tlustoch, který si přestal škrábat koule, dopil jedním lokem pivo, típl cigaretu, vstal a s prásknutím dveří vyšel ven. Viděli jsme přes okno, jak nasedá do rozklepaného Audi 100 — a vystřelil s pískotem pneumatik tak, že bábuška, která vedle prodávala vajíčka, málem dostala infarkt.

Sovětská sídliště opanovala haličské pahorky jako armáda, která obsazuje strategické kopce. Šli jsme do centra dlouhou jednotvárnou ulicí, která vedla přes sídliště chruščovek. Mezi paneláky stál starý kostelík, poslední stopa po tom, co tu bylo dřív. Paneláky nad ním

stály jako dresaři¹⁷ nad obětí, kterou chtějí zmlátit. Na balkónech se skladovalo dřevo na otop a z oken trčely komíny kamen.

U kostelíku jsme potkali mladého Poláka s batohem. Byl naším přesným obrazem. Číhal za plotem a snažil se foťákem s gigantickým objektivem vyfotit tři staré dědy, kteří seděli na lavičce pod panelákem. Táhlo to z něj vigorem na kilometr.

„Podívejte se na ty dědy,“ řekl, když jsme k němu přišli. „Něco v sobě maj,“ řekl a zapálil si cigáro, „takovýho, no, blaženýho. V jejich tvářích je vepsaná taková, chápete... odvěká moudrost. Takový... klidný smíření se s osudem, no... takový jakoby osvícení.“

„Jo,“ odpověděl Havran, který si evidentně potřeboval na někom zchladit žáhu, „když seš nezaměstnanej a každej tě zjebe, tak tě to skvěle osvítí.“

Kluk se na nás podíval jako na barbary.

„Nic nechápete,“ odpověděl.

Z kostelíka vyšla dívka. Krátkovlasá, v žabkách, s pěknými kotníky a nohama vyrůstajícíma z džínové minisukně, která končila v rozkroku. Měla černé, velmi černé oči. Jako kdyby jí někdo do hlavy vystřelil dvě díry. A hned za ní pop. Bavili se ukrajinsky. Pop se tvářil, jako by přemýšlel o tom, kam by ji tady zatáhnul, aby ji mohl v klidu přeříznout. Byl evidentně rozčarovaný, když dívka přišla ke klukovi s foťákem a objala ho. Polák a Ukrajinka. Fotograf sledoval naše pohledy, kterými jsme častovali krátkovlasou, a na tváři se mu

objevil úsměv typický pro kluky neuvěřitelně krásných holek — vynuceně shovívavý a neupřímně ironický.

„Jdete k Schulzovi?“ zeptal se. „Místo, kde ho zabili, poznáte podle svíčky. Zapálil jsem ji,“ pochlubil se.

„Vlast ti to nezapomene,“ Havran ho poklepal po rameni a mrknul jedním okem na stehna a lýtká. Dívka se na něho podívala s opovržením. Těma vystřelenýma dírama.

Svíčka tam byla. Stála pod schody malého pekařství, jehož vývěsní štít hlásal *Svižyj chlib*. Dokonce hořela. Na tomhle místě leželo Schulzovo tělo celý den, protože Němci ho nedovolili z nějakého důvodu odnést. Zkoušel jsem si to představit. Jeho, ležícího, malého, zčernalého, v těžkém zimním plášti — ale nějak to nešlo. Stejně jako jsem si tu nedokázal představit ty erotické průvody z *Knihy modlářství*¹⁸. Muselo by to zkrátka vypadat hloupě. No, ale těžko si člověk dokázal představit v Drohobyči cokoli, co se dělo před sovětskými časy. Dokonce Halič. Sovětský svaz rozmačkal Halič svým obrovským kostřbatým tělem a to tělo tu pořád leželo, protože i když už zdechlo, tak se nedalo pohřbít.

Šel jsem proto do lékárny pro vigor a Havran do sámošky pro kvas. Jako vždycky, když jsem kupoval vigor, se lékárnice smála pod vousy. Uvádělo mě to do rozpaků.

„Co je na vigoru tak zábavného?“ zeptal jsem se.

„Ale nic, nic,“ odpověděla.

„Ale vždyť to vidím,“ řekl jsem. Zakroutila hlavou a sdělila mi, abych to neřešil a že všechno je v pořádku.

Pokrčil jsem rameny. Vzal jsem dvě flašky a vrátil jsem se na schůdky. Havran tam už seděl. Svíčka, kterou zapálil fotograf, mu hořela u nohou. Popíjeli jsme a dívali jsme se na drohobyčský Rynek.

„Zapálili jste svíčku? Jak krásné,“ uslyšeli jsme náhle polsky. Vedle nás stály dvě dívky. Jedna měla na tričku nápis *Bruno Schulz* a druhá *Franz Kafka*. Obě měly vlasy obarvené na černo, akorát že jedna je měla krátké a druhá dlouhé — po lopatky. Obě držely v rukách černé svíčky.

Byly z polonistiky. Z Varšavy. Ta s krátkými vlasy se jmenovala Mařena. Ta s dlouhými — Božena. Přijely, jak tvrdily, „vzdát hold velkému polsko-židovskému spisovatel, mistru polského jazyka“. Tak to formulovaly. Vzdát hold a samozřejmě najít Krokodýlí ulici¹⁹.

Zapálily svoje černé svíčky (určitě koupené v nějakém módním obchodě ještě ve Varšavě), postavily je pod schody a sedly si k nám. Nechali jsme vigor kolovat.

„Pane Bože, jak je to chudá a zároveň fascinující země, že?“ říkala Božena iritujícím hlasem. Prostě pištěla a nepříjemně dělila slova na slabiky. „S radostí bych tady chvíli bydlela. Cítím se tu trochu jako v pohádce. Je mi tu příjemně, že? Uklidňuje mě to. To zničení, které tu pozorujeme, má v sobě, ve své podstatě, něco schulzovského, že?“ Božena trochu mávala rukama, když mluvila. Na zápěstí měla vytetované jin a jang. Znamenalo to, že po studiích se nejspíš moc rychle neocitne na trhu práce. A asi nic víc. „Mi to skutečně okouzluje. V téhle

zemi. Všechno je tu — eee — rozmrdané jako u Schulze. Všechno je nedodělané. Takové — umělé, že? Ztratilo to formu. Mi se to strašně líbí.“

„Mi?“ Havran už byl slušně nadraný. „Proč říkáš mi?“

„Ó, to je stará pěkná forma,“ vysvětlila jménem kamarádky podobně vigorem naspídaná Mařena, „používal ji Bolesław Leśmian²⁰ a Brunon Schulz, protože to se skloňuje Brunona, a ne Bruna, nevím, jestli víte, no a vůbec tak se kdysi mluvilo. Když bylo všechno lepší i moudřejší a v novinách se psalo elegantním jazykem, a ne, že Doda²¹ a kozy, a v kavárnách se mluvilo o moudrých a nebanálních věcech. Protože po kavárnách vysedával Witkacy²².“

„A proč na konec každé věty dodáváš že?“ zeptal jsem se Boženy.

Božena se na mě podívala naštvaně.

„Ne na každém, přece, konci věty, že?“ zeptala se. „Vlastně nevím. A co, vadí ti to?“

Měli jsme je tam na těch schodech nechat, ale hormony udělaly své: Mařena byla fakt kus. Božena už míň, ale Mařena, no-no. V jejích rtech bylo něco laškovného, v tom, jak se usmívala, trochu jako pták, a vypadalo to, že Havran na ni měl taky chuť. Tak si zazávodíme, pomyslel jsem si. Sport je zdravý. Dokoupili jsme trochu kvasu, smíchali jej s vigorem a šli jsme hledat Krokodýlí ulici.

Ploužili jsme se ulicemi Drohobyče a postupně jsem přicházel na to, že Božena možná říká „mi“ a „že“, ale má v tom všem pravdu. Forma tady skutečně existovala

jenom jako památka. Celá ta civilizační maska, která zakryla Drohobyč během posledních několika desetiletí, byla laciná slupka. Provizorium. Nějaký postnomádismus. Stejně jako v Polsku, akorát víc. „Pseudoamerikanismus,“²³ četla pištivým hlasem Božena, protože — jak jinak — měla s sebou *Skořicové krámy*, „naroubovaný na starý, ztrouchnivělý podklad města, zde vyrazil bujnou, ale prázdnou a bezbarvou vegetací zmetkovitě a bezcenně okázalosti.“

Ve skutečnosti to ale vypadalo mnohem hůř, než jak prorokoval Schulz.

„Bylo tam vidět laciné špatně postavené domy s karikaturními fasádami polepené monstrózními štukaturami z popraskané sádry. Staré, křivé předměstské domky dostaly narychlo slepené portály, ve kterých člověk teprve při bližším prozkoumání odhalil nuzné imitace velkoměstského zařízení.“

Šlo o to, že se člověk nemusel dívat zblízka. To všechno, celý ten švindl a zfušovaný kýč, bylo vidět už na první pohled. To nebyla ani předstíraná krása, to byla čistě hra na krásu. Tvářící se tak. Spočívala v tom, že když si — například — nějaký obchodník pronajímal obchůdek na rynku, tak před ten obchůdek postavil starý květináč a do toho květináče naládoval hlínu a do té hlíny zasadil jak z prdele ladící kytky a to, kurva, samozřejmě nebyla žádná krása. Ale byl to signál, že obchodník strašně chtěl, abychom pochopili, že tam chtěl umístit něco hezkýho a že dělal, co mohl.